

Joanna Bzdyl, Roman Sławiński

NOWE WIERZENIA TAJWAŃSKIE

Tajwan powojenny stał się od przeszło półwiecza depozytariuszem szeroko rozumianej tradycyjnej kultury chińskiej. I to nie tylko dzięki wywiezieniu na Tajwan najcenniejszych zabytków z Muzeum Pałacowego w Pekinie. Ewakuacja do Tajpej instytucji związanych z kuomintangowskimi władzami Republiki Chińskiej w związku z ich klęską na kontynencie w 1949 roku i ówczesna migracja na Tajwan znacznej części elity intelektualnej – niewątpliwie przyczyniły się do kontynuacji tradycyjnej kultury właśnie na tej wyspie. Tam zachowało się pismo chińskie w dawnej formie: nie dotyczyły go założenia dokonanej na kontynencie reformy pisma, polegającej na jego uproszczeniu, czyli zmniejszeniu liczby kresek w hieroglifach. Tam wyłansowano tzw. „rekonstrukcję kultury chińskiej”, tworząc przy prezydencie specjalny komitet o tej nazwie. Tam zaczęto lansować w społeczeństwie kanon etyki konfucjańskiej, akcentującej kult rodziny, głoszącej sprawiedliwość oraz humanitaryzm, rozumiany przede wszystkim jako ludzkie traktowanie bliźniego. Idee te były sprzeczne z głoszoną na kontynencie walką klas. W ChRL konfucjanizm jako system filozoficzno-religijny został za życia Mao Zedonga zakazany, a w końcu – bez wnikania w jego istotę – potraktowany instrumentalnie jako dyskredytująca etykieta, przyklejana oponentom lub potencjalnym konkurentom Mao Zedonga, których chciano zwalczyć, np. w osławionej kampanii „krytyki Konfucjusza i Lin Biao”. Tym bardziej więc opozycyjne wobec ChRL władze kuomintangowskie na Tajwanie starały się promować klasykę konfucjańską, odtwarzać starożytne rytualne tańce i pieśni, stwarzać sprzyjające warunki do studiowania dawnej kultury oraz umożliwiać kontynuację tradycyjnych wierzeń. Co więcej, na Tajwanie nadal mogły istnieć i istnieją do dzisiaj nie tylko religie tradycyjne, jak buddyzm, konfucjanizm czy taoizm, ale także prześladowane w ChRL, relatywnie „nowsze” wierzenia synkretyczne, jak np. Yiguandao (Droga Jedności), sekta pochodząca jeszcze z połowy XIX wieku. Religia ta, łącząca wybiórczo najlepsze elementy buddyźmu, taoizmu, chrześcijaństwa, judaizmu i islamu, której wyznawcy zostali uznani na kontynencie chińskim za prze-

ciwników reformy rolnej z 1950 r. i poddani represjom, ma obecnie swą kontynuację jedynie na Tajwanie i w chińskiej diasporze.

Po odrzuceniu na kontynencie skrajnych koncepcji Mao Zedonga w chwili podjęcia reformy gospodarczej w latach 80. ubiegłego wieku –konfucjanizm przestał być prześladowany. Jednak w odniesieniu do nieortodoksyjnych wierzeń, jak np. wobec sekty Falungong, po decyzji parlamentu ChRL stosowane są różnorakie zakazy ogłoszone publicznie 22.07.1999 r.

Według tajwańskich danych statystycznych za rok 2002, uwzględniających jedynie kilkanaście religii oficjalnie zarejestrowanych przez władze wyspy, tak przedstawia się liczebność tamtejszych wyznawców tych religii oraz liczba ich ważniejszych placówek:

Tab. 1. Religie na Tajwanie*

Wierzenia	Świątynie i kościoły	Wyznawcy	Uczelnie	Szpitala	Wydawnictwa
Taoizm	8 604	4 546 000	1	2	9
Buddyzm	4 010	3 673 000	8	3	35
Yiguandao	3 124	845 000	-	21	30
Protestantyzm	3 875	593 000	7	14	78
Katolicyzm	1 193	298 000	4	11	9
Tiandijiao	47	213 000	1	-	2
Tiandejiao	5	200 000	-	-	1
Li-izm	131	187 000	-	-	1
Xuanyuanjiao	21	150 000	-	-	1
Islam	6	54 000	-	-	1
Tenrikyo	150	24 000	-	-	-
Baha'í	7	16 000	-	-	1
Mahikarikyo	9	16 000	-	-	-
Razem	21 182	10 800 000	21	51	168

* Tylko uznawane oficjalnie – przyp. R.S. Źródło: Departament Spraw Cywilnych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Dane opublikowane w *Almanachu 2002*, Tajpej 2003, Patrz też: <http://www.roc-taiwan.org.uk/taiwan/5-gp/yearbook>; *The Republic of China – Yearbook 2002*, s. 4.

Z danych tych wynika, iż:

- 1) po dwu wielkich, tradycyjnych wierzeniach (taoizm i buddyzm) trzecie miejsce pod względem liczebności (przed protestantyzmem) zajmuje właśnie wspomniana wyżej religia synkretyczna Yiguandao, po protestantyzmie i katolicyzmie kolejne miejsca zajmują głównie tzw. religie ludowe i wierzenia japońskie, sięgające swymi korzeniami pierwszego półwiecza XX wieku;
- 2) do powodzenia Yiguandao zapewne przyczynia się działalność charytatywna i prowadzona przezeń największa liczba szpitali (21);
- 3) ogół wyznawców wszystkich zarejestrowanych oficjalnie wierzeń stanowi mniej niż połowę mieszkańców Tajwanu, liczącego w 2002 r. blisko 23 miliony osób. Wobec braku ateistów (komuniści bądź uciekli z wyspy, bądź zginęli podczas represji) można domniemywać, iż druga połowa ludności to wyznawcy właśnie nieoficjalnych, względnie nowych oraz najnowszych, już dwudziestowiecznych, wierzeń oraz przedstawiciele wierzeń animistycznych, wyznawanych przez tych aborygenów tajwańskich, którzy nie ulegli jeszcze asymilacji

i tworzą zwarte grupy etniczne zamieszkujące zachodnie, pacyficzne wybrzeże Tajwanu.

Lista nowych i najnowszych wierzeń tajwańskich jest oczywiście dłuższa niż wykaz wierzeń akceptowanych przez władze Tajwanu, ale nie są one dyskryminowane czy prześladowane, tak jak na kontynencie chińskim. Różnice między nimi są relatywnie niewielkie. Ich synkretyczny charakter, geneza wynikająca przede wszystkim z pewnego niedosytu roli popularnych wierzeń rodzimych w dziedzinie społecznej, a wreszcie tradycja kilku tysięcy lat tworzenia nieortodoksyjnych związków religijnych, zwanych zwykle pogardliwie *xiejiao*, czyli „heretyckie sekty” – to najkrótsza ich charakterystyka.

Wykaz tych najnowszych i najważniejszych wierzeń, które powstały na Tajwanie głównie w latach 80. i 90. XX wieku przedstawia tabela:

Tab. 2. Zestawienie najnowszych ważniejszych wierzeń tajwańskich za lata 1957-1993 (w układzie chronologicznym)

Nazwa wierzenia	Przywódca religijny	Miejsce i data powstania
1. <i>Xuanyuanjiao</i> 軒轅教	Wang Hansheng 王寒生 (born 1875)	Taiwan (1957)
2. <i>Qinghai</i> 清海	Hue Dang Trinh (born 1950)	Taiwan (1982)
3. <i>Haizidao Zongjiao</i> 孩子道宗教	Lin Jixiong 林吉雄	Taiwan (1984)
4. <i>Tiandijiao</i> 天帝教	Li Yujie (born 1901) 李玉階	Taiwan (about 1985)
5. <i>Zhenfo Zongjiao</i> 真佛宗教	Yansheng Lu 廖勝虛 (born 1945)	Taiwan (about 1985)
6. <i>Falungong</i> 法輪功	Li Hongzhi 李洪志 (born 1952)	Mainland China (1991)
7. <i>Zhendao</i> 真道	Hongming Chen (born 1955)	Taiwan (about 1992)
8. <i>Fochengzong</i> 佛乘宗 (Forshang World Foundation)	Lu Sun (shan) Don (dan) 李善單 (born 1959)	Taiwan (about 1993)

Źródło: J. Bzdyl, „Nowe religie chińskie Azji Wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem wierzeń tajwańskich”, praca magisterska napisana pod kier. R. Sławińskiego, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2004, s. 124, tab. 9.

1. **Xuanyuanjiao** powstało na Tajwanie w 1957 roku. Twórcą tego wierzenia był prawnik Wang Hansheng, urodzony w 1875 r., znawca filozofii Mozi, klasyki taoistycznej i konfucjańskiej. Za nazwę swej sekty przyjął jedno z określeń legendarnego Żółtego Cesarza – Xuanyuan. Rozważając przyczyny utraty kontynentu przez Kuomintang na rzecz KPCh, doszedł do wniosku, że przyczyna tkwi w braku ducha narodowego, na rzecz renesansu którego postanowił działać. W pismach dotyczących wierzenia zatytułowanych *Huangdi Jing* (Księga o Żółtym Cesarzu) naczelną rolę zajmuje nauka o roli cesarza jako źródła świętości, do której prowadzi droga poprzez samooczyszczenie i samodoskonalenie oraz pomaganie w tym innym. Wielkie obchody ku czci Żółtego Cesarza urząda się 9 dnia I miesiąca księżycowego i mniejsze 9 dnia IX miesiąca w dniu jego narodzin, czyli z okazji zstąpienia Żółtego Cesarza z Niebios na Ziemię. Ojcem duchowym tego wyznania był sam założyciel, Wang Hansheng. Na Tajwanie dysponuje ono obecnie 16 ośrodkami, z centrum religijnym w Tamsui¹.

2. **Qinghai** – założycielką Międzynarodowego Stowarzyszenia Qinghai jest kobieta, Sima Qinghai, której prawdziwe nazwisko brzmi Hue Dang Trinh, urodzona w 1950 roku w Au Lac w Wietnamie w rodzinie katolickiej. Zainteresowała się buddyzmem dzięki swej babce i praktykowała różne techniki medytacyjne. Mając 18 lat podróżowała po Anglii, Francji i Niemczech. Na Zachodzie wyszła za mąż. Po dwóch latach małżeństwa porzuciła świeckie życie i wstąpiła na ścieżkę poszukiwania oświecenia. W 1982 roku na Tajwanie założyła swoją własną religię, która nie została jednak oficjalnie uznana przez władze. Obecnie na Tajwanie Sima Qinghai ma około 300 tys. wyznawców. Jej organizacja jest popularna wśród technologów pracujących w Parku Nauki w Hsinchu, choć spotkała się z próbą eliminacji ze względu na brak oficjalnej akceptacji. W Stanach Zjednoczonych według danych z 1997 roku, miała 100 tys. zwolenników. Sima Qinghai twierdzi, że jest reinkarnacją Buddy i Jezusa Chrystusa, więc łączy w sobie pierwiastek chrześcijański i buddyjski. Kładzie nacisk na medytację, kontemplację Wewnętrznego Światła i Dźwięku oraz na modlitwę.

Inicjacja przeprowadza nowego członka poprzez tak zwany „duchowy przekaz” do świata oświeconego. „Nagłe oświecenie” umożliwiać ma usłyszenie Wewnętrznego Głosu i ujrzanie Wewnętrznego Światła. Qinghai deklaruje, że przyjmuje do grona swoich wyznawców ludzi ze wszystkich środowisk religijnych i kulturowych. Członkowie Qinghai są wegetarianami, jako że przeciwstawiają się zabijaniu. Praktykujący musi medytować dwie i pół godziny dziennie i stosować się do Pięciu Zasad: powstrzymać się od odbierania życia istotom czującym; powstrzymać się od mówienia tego, co nie jest prawdą; powstrzymać się od brania tego, co nie zostało podarowane; powstrzymać się od cudzołóstwa i po-

¹ C. J. Chen (publisher), *Religions in the Republic of China*, Government Information Office, Taipei 1998, s. 35; Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, *International Religious Freedom Report 2002*, <http://www.state.gov/>.

wstrzymywać się od spożywania alkoholu. Wyznawcy Qinghai noszą przy sobie amulety z podobizną Suma Qinghai, które mają odpędzać zło².

3. Haizidao Zongjiao (Droga Dzieci) to najnowsza legalna religia Tajwanu, powstała w 1984 r. Jej założycielem był Lin Jixiong. Wprawdzie twórca religii wzbrania się przed określeniem swego wyznania mianem sekty jakiegokolwiek religii, ale występuje jednak jako reinkarnacja Laozi. Usłyszawszy jego głos w wieku lat 42, ogłosił się synem Xuanxuana, czyli Ojca Niebieskiego, który posłał go na Ziemię, by stworzył nową religię. Głosi ona, iż Ziemię przed zagładą mają uratować Mistrz Słońce i Mistrz Księżyc, bóstwa, które są jeszcze dziećmi – stąd nazwa wierzenia Droga Dzieci. Wyznawcy czczą także Wusheng Laomu (Niezrodzoną Matkę) i oddają cześć wielu bóstwom z religii ludowych. Za święte księgi uważają Biblię i Daodejing, chociaż swe wierzenia wywodzą od legendarnych postaci z prapoczątków cywilizacji chińskiej: od Donghua i Fuxi poczynając, a na założycielach XIX-wiecznej religii Yiguandao kończąc. Nie zalecają medytacji z obawy przed ewentualną ingerencją podczas niej demonów. Twórca religii ma rzekomo zdolność uzdrawiania na odległość, a jego posąжки są adorowane na ołtarzach. W 2002 roku oficjalne statystyki tajwańskie podają liczbę 31 500 wyznawców³.

4. Tiandijiao (Religia Niebiańskiego Cesarza) powstała na Tajwanie około roku 1985 jako odgałęzienie istniejącej sekty Tiandejiao, od której zapożyczyła m.in. Mantrę 20 słów zawierającą wyliczenie 20 cnót. Oto one: lojalność, przebaczenie, szczerość, otwartość, cnota, prawość, sprawiedliwość, wierność, cierpliwość, bezstronność, miłość uniwersalna, posłuszeństwo synowskie (*xiao*), humanitarność (*ren*), uprzejmość, samoświadomość, jedność etyczna (*jie*), oszczędność, prawdomówność, uprzejmość i harmonia (*he*). Twórcą Tiandijiao był Li Yujie (1901-1994), urodzony w prowincji Jiangsu. Działał aktywnie w Szanghaju w studenckim Ruchu 4 maja 1919 roku pod pseudonimem Li Tingnian i został wówczas członkiem Kuomintangu. W 1930 r. zaczął pobierać nauki u Xiao Zhangminga, twórcy Tiandejiao i założył w Szanghaju Instytut Filozofii Religii. Ewakuowany wraz z żoną i czwórką dzieci do Chin zachodnich medytował na szczycie Huashan i modlił się o zwycięstwo Chin w Wojnie Antyjapońskiej. Po wyjeździe na Tajwan od 1951 r. zaczął wydawać tam gazetę „The Independence Evening Post”. W 1958 r. odszedł z Kuomintangu, ponieważ zabroniono mu jej wydawania. Podobnie jak wcześniej podczas medytacji na szczycie Huashanu, na Tajwanie Li Yujie ponownie miał się skomunikować z Panem Niebios, Władcą Świata Tiandi, który objawił mu swe życzenie, by był jego Głównym Pośląncem na Ziemi dla wskrzeszenia wiary w Boga, przypominającego najwyższe, jedyne bóstwo taoistyczne panujące nad światem. Tiandi, stwórca świata, poprzez pośląnców oferuje swym wyznawcom zbawienie. Teoretycznie od wyznawców nie wymaga się rezygnacji z dotych-

² E. Barker, *New Religious Movements. A Practical Introduction*, Her Majesty's Stationary Office, London 1989; E. Baker, *Nowe ruchy religijne*, tł. T. Kunz, Kraków 1997.

³ L. Li, *Lin Chi-hsiung, Haizi Dao Supreme Lawgiver*, „Sinorama Magazine”, red. A. Y. Wang, vol. 25, No. 10, October 2000, s. 31–33.

czas wyznawanej wiary. Według danych „International Religious Freedom Report 2002” liczba wyznawców Tiandijiao wynosiła wówczas 260 tys. Tiandijiao dysponuje 52 świątyniami na Tajwanie oraz w Los Angeles i Tokio, prowadzi dwie uczelnie, Instytut Filozofii Religii oraz Stowarzyszenie Czerwonego Serca zajmujące się działalnością charytatywną i pielęgnującą tradycję dostarczania leków rannym zapoczątkowaną podczas Wojny Antyjapońskiej. Wyznawcy są zachęceni do medytacji i uczeni uzdrawiania za pomocą posługiwania się energią *qi* oraz odmiawiania Mantry 20 słów. Jej powtarzanie ma umożliwić stanie się medium i komunikowanie się z Wielkim Duchem Kosmosu, który jest pomocny w uzdrawianu. Wierni wyróżniają się strojem w postaci żółtych koszulek i niebieskich spodni. Obecna doktrynę nazwaną „Nowym Systemem Filozofii Religii” opracował syn założyciela Tiandejiao, Li Weishenga, a zawarł ją w pracy pt. *Xin Jing Jie*, rzekomo spisanej przezeń jako medium techniką *fuluan*, z pomocą ojca i jednego z wyznawców, Huang Weidao. Doktryna wymaga, by wyznawcy najpierw sprawdzili się jako ojcowie rodzin i obywatele, zanim zaczną studiować „niebiańskie drogi zbawienia” wiodące do stworzenia świata powszechnej miłości, niezależnego od różnic rasowych czy wyznaniowych. W świątyniach Tiandijiao – pomimo tolerancji wobec wyznawania nadal innych religii – nie ma figur bóstw, a wierni modlą się do ściany światła. Przestrzegają czterech rozbudowanych przykazań zbliżonych do chrześcijańskich, medytują, śpiewają, wyznają swe grzechy i sporządzają „karty starań”. Syn Li Weishenga, Li Yujie, przywódca duchowy Tiandijiao w obawie przed zagrożeniem nuklearnym, jakoby grożącym Tajwanowi ze strony ChRL, angażuje się politycznie i lansuje ideę pokojowego zjednoczenia Tajwanu, co nie dziwi, jeśli się zważy, iż był on wcześniej dyrektorem Instytutu Strategii Uniwersytetu Tamkang na Tajwanie⁴.

5. Zhengfo Zongjiao (Szkoła Prawdziwego Buddy) została utworzona przez Yangsheng Lu, urodzonego w 1945 r. w Chiayi na Tajwanie. Obecnie przebywa on w Stanach Zjednoczonych w Seattle. Przed założeniem własnej religii był chrześcijaninem. Pierwsze objawienie, które przeżył w wieku 26 lat, miało miejsce w Świątyni Nefrytowego Pałacu w Taichungu: ukazała mu się tam jakoby Złota Matka. Następnie pobierał nauki u kapłana taoistycznego w Nantou, uczył się też u wielu mistrzów buddyjskich, zaś Thubten Taerchi jest jego guru. Według doktryny jego religii Yansheng Lu został posłany na ziemię przez buddę Śakjamuniego i jest Żywym Buddą zwanym Lianshenghuafo. Dlatego też na ołtarzach w świątyniach Szkoły Prawdziwego Buddy stoją jego posągi jako założyciela. Szkoła liczy już około 4 milionów wyznawców, ma 30 głównych świątyń, ze Świątynią Vijaya w Caotun w powiecie Nantou na Tajwanie. Szkoła stała się jeszcze bardziej znana, gdy obecny prezydent Chen Shui-bian odwiedził Świątynię Nungchan w Tajpej, gdzie spotkał się z mistrzem Lu i poinformował, iż bywał tam już wcześniej, by go słuchać⁵.

⁴ C. J. Chen (publisher), *Religions in the Republic of China...*, s. 57–61.

⁵ D. K. Jordan, D. L. Overmayer, *Flying Fenix*, Princeton University Press 1986, s. 87.

6. Falungong powstał na kontynencie chińskim, a znawca przedmiotu David Ownby określa go podobnie jak pokrewne praktyki *qigongu* mianem „ludowego fundamentalizmu chińskiego”, który jest współczesną reinkarnacją ludowych wierzeń z czasów dynastii Ming. Sekta nie jest oficjalnie zarejestrowana przez władze Tajwanu, ale zdobywa coraz większą popularność. Jej twórca, Li Hongzhi, urodzony 07.07.1952 w Chinach, uczęszczał do szkoły w Changchunie w Mandżurii, był w wojsku, pracował w policji i jako urzędnik zainteresował się *qigongiem*, z którego, jego zdaniem, od 1992 roku wywodzi się Falungong. Jego zasady wyłożył w swym dziele *Zhuan fa lun* (Obracając Koło Prawa), znane w Polsce z przekładu internetowego pt. *Falun Gong* (01.08.2002)⁶. W 1996 r. po trzech latach działalności Związku Badania Falungong w ramach oficjalnego Chińskiego Stowarzyszenia Badań nad Qigongiem doszło do rozłamu i zmiany nazwy organizacji na Związek Badania Falun Dafa, która nie została zarejestrowana przez władze ChRL.

Masowa demonstracja 25.04.1999 r. polegała na niespodziewanym ustawieniu się od 3 rano 10 tys. członków Falungongu przed budynkami rządowymi w Zhongnanhai. Po południu demonstranci, niczego się domagając, rozeszli się równie szybko, jak przyszli, co wywołało konsternację władz, a następnie nasilenie bezpośrednich represji, odnotowywanych przez „Human Rights Watch”. Ze względu na szybko rosnącą popularność Falungongu doszło do prześladowań motywowanych jakoby przypadkami szkodliwej działalności w postaci szarlatkańskich praktyk medycznych, negowania medycyny oficjalnej etc. W istocie przyczyną represji była zarówno wielka liczebność sekty, która wkrótce przewyższyła liczebnie 50-milionową KPCh, jak i prawdopodobnie zaniepokojenie pojawieniem się konkurencyjnej siły w walce o rząd dusz. Paradoksalnie, do popularności Falungongu przyczyniły się same władze, które przez dłuższy czas popierały badania naukowe nad *qigongiem* i promowały różne formy tradycyjnej gimnastyki powodując w skali kraju „gorączkę *qigongu*”, podczas której jej mistrzowie mieli pełną swobodę działania, a nawet upowszechnili ją na Tajwanie (ok. 7 tys. wiernych Falungongu) i w Hongkongu. Liczba wyznawców Falungongu w Chinach kontynentalnych prawdopodobnie przekroczyła 70 mln, choć niektóre źródła mówią nawet o 100 mln osób.

7 maja 1999 r. Jiang Zemin nazwał Falungong „głównym zagrożeniem”, rozpoczęła się wzmożona nagonka prasowa. W odpowiedzi wyznawcy Falungongu demonstrowali w wielu miejscowościach prowincji południowych. O słabym rozeznaniu władz może jednak świadczyć nie tylko wspomniana wyżej zaskakująca demonstracja przed siedzibą rządu; w 1999 r. wyznaczono nagrodę 50 tys. RMB za schwytanie Li Hongzhi, podczas gdy ten już od 1989 roku przebywał w USA. Represje i tortury miały skłonić schwytanych przedstawicieli sekty, np. Zhang Kunluna, do wyrzeczenia się wiary. Próby samospalenia wyznawców na Placu Tiananmen 23.01.2001 r. doprowadziły do śmierci dwu osób. Stały się argumentem w wojnie propagandowej przeciw sekcje. Sugerowano nawet sfingowanie

⁶ <http://hrw.org/reports/2002/china/index.htm> *Dangerous Meditation; China's Campaign Against Falungong*. „Human Rights Watch”, styczeń 2002; Wyniki badań socjologicznych w Chinach nt. percepcji Falungongu patrz: <http://www.voicesofchinese.org>.

wydarzeń, gdyż samobójstwa były sprzeczne z zasadami głoszonej religii. Bardziej jednak wydaje się prawdopodobna interpretacja tej tragedii jako aktu desperackiego protestu dyskryminowanych.

Li Hongzhi jest obiektem kultu w sekcie, co więcej, wymaga całkowitego zawierzenia mu, choć odzęgnuje się od nazywania Falungongu religią, a uprawianych ćwiczeń fizycznych – rytuałami religijnymi. Zagraniczni badacze (m.in. Patsy Rahn) przekonująco podkreślają jednak liczne zbieżności Falungongu z wieloma innymi sektami z końca XX wieku, w których nie ma miejsca na zwątpienie. Wreszcie Li Hongzhi w swych pismach, odzęgnując się od polityki – jak wiele innych sekt – ukazuje Falungong jako ratunek przed wielokrotnie występującą w przeszłości i możliwą w przyszłości hekatombą. Ów millenaryzm jest wspólny większości sekt. Li zatrzymuje dla siebie monopol osiągnięcia – jedynie przy jego fizycznej lub duchowej obecności – stopniowego oświecenia. Podkreśla się także wyższość praktykujących nad niepraktykującymi, nawet jeśli „zwykli ludzie” mogą osiągnąć niektóre nadprzyrodzone zdolności, włącznie z „trzecim okiem”, jasnoślyszaniem, telepatią czy przewidywaniem przyszłości – nie mogą osiągnąć przemiany jednej substancji w drugą. Te i wiele innych dziwacznych idei sugeruje podobieństwo Falungongu do religii ludowych, ale także do buddyzmu i taoizmu. D. Palmer zwrócił uwagę na fakt separatyzmu w doktrynie Falungongu, który zabrania nawet myśleć o innych religiach, filozofiach czy nawet innej szkole *qigongu*, co z kolei odróżnia Falungong od pozostałych nowych wierzeń synkretycznych, niewymagających rezygnacji z dotychczasowej wiary.

Wyznawcy Falungongu rekrutują się z różnych środowisk, ale głównie ze środowisk studenckich, spośród naukowców, nie brak także członków partii ze straconego pokolenia „rewolucji kulturalnej”. Być może tu należy upatrywać głównego zagrożenia dla KPCh, które skłania ją do podejmowania drastycznych kroków, skądinąd ewidentnie szkodzących prestiżowi międzynarodowemu Chin. Natomiast oficjalna krytyka sugerowanej przez Falunugong rezygnacji z przyjmowania leków, na które i tak ich nie stać – jest jedynie słabym pretekstem do zwalczania sekty, groźnej konkurentki KPCh. Rezygnowanie z leczenia jest traktowane przez wyznawców jako swoisty dowód lojalności i wiary w skuteczność medytacji i szczególnej gimnastyki.

Surowość władz w podejściu do sekty zajmującej się medytacją i gimnastyką może czasami budzić zdziwienie w naszym kręgu kulturowym, ale zapewne władze nie mogą nie zdawać sobie sprawy z zagrożenia występującego w historii Chin wielokrotnie właśnie ze strony pozornie nieszkodliwych i bezbronnych, ale licznie popieranych sekt i tajnych stowarzyszeń, które czasami nawet obalały dynastie chińskie.

7. Zhendao (Prawdziwa Droga), wyznanie zwane inaczej Kościołem Boga Zbawiciela, zostało wykreowane przez Hong Mingzhena, urodzonego w Chiayi na Tajwanie w 1955 r. Po ukończeniu studiów socjologicznych pracował jako wykładowca tego przedmiotu do roku 1993. Pochodzi z rodziny buddystów związanych także z religią ludową. W 1992 r. miał mu się ukazać Bóg. Zainteresował się Bi-

blią, sutrami i Daodejingiem, stąd w jego późniejszym nauczaniu elementy chrześcijaństwa, buddyzmu i taoizmu. W jego nauczaniu znalazła się jednak także wiara w UFO, którą wyniósł z innej grupy religijnej. W połowie lat 90. zaczął tworzyć własne ośrodki religijne na Tajwanie. Głoszono w nich, jak również w jego pismach, wydawanych na Tajwanie i w Ameryce, możliwość uniknięcia spodziewanej apokalipsy poprzez ucieczkę – za pośrednictwem Prawdziwej Drogi – do USA, krainy szczęśliwości. Początkowo w 1997 r. jedynie 25 wyznawców wyjechało wraz z nim do USA, później dołączyli inni, „by rozpocząć legalne funkcjonowanie jako Kościół Zbawiciela Świata (*God's Salvation Church*) w San Damias w Kalifornii i koło Buffalo w stanie Nowy Jork. Kościół przepowiadał zagładę jądrową po ataku ChRL na Tajwan, który miał nastąpić w 1999 roku. Rzekomo miało się wówczas uratować jedynie 1800 osób za pomocą wysłanego po nich UFO. Gdy atak nie nastąpił – uniknięcie apokalipsy Chen przypisywał skuteczności modłów swych wyznawców. Chen występował publicznie w towarzystwie dzieci – rzekomych reinkarnacji Jezusa (odnalezionej w Vancouver w 1998 r.) i Buddy, w postaci wówczas 10-letniego chłopca zwanego Chiren Lo. Profetycznej zapowiedzi ukazania się Boga na 18 kanale telewizji amerykańskiej 31 marca 1998 roku towarzyszyły oświadczenia Chena, iż nie popełni samobójstwa, ale da się ukamienować lub ukrzyżować, jeśli przepowiednia się nie sprawdzi, zaś wierni będą mogli wrócić na Tajwan. Po wcześniejszych doświadczeniach z tragicznym końcem wyznawców sekt władze otoczyły wówczas kordonem teren osiedla wyznawców. Dwie trzecie wyznawców rzeczywiście powróciło na Tajwan. Pozostali natomiast umocnili się w swej wierze⁷.

8. Buddyzm Forshang – Fochengzong jest sektą zaliczaną do buddyzmu *chan* (*zen*), która głosi jednak także wiarę w istnienie UFO. Twórca religii Li Sundon (Li Shundan w wymowie ogólnochińskiej), urodzony w 1959 r., założył ją na Tajwanie ok. 1993 r. Nosi ona także nazwę Światowej Fundacji Forshang. Pierwotnym mistrzem miał być niejaki Miaokong, wyznawca buddyzmu *chan* z Chin południowo-zachodnich z lat 20. i 30. XX w., który zgłębił tajną *Sutrę Huayan* (Sutrę Kwiecistego Ornamentu). Li początkowo był chrześcijaninem, później zainteresował się buddyzmem, uprawiał sztuki walki i został trenerem karate drużyny olimpijskiej Tajpej oraz pisał powieści pod pseudonimem Qi Ru, oparte na znajomości klasyki taoistycznej. Jego apokryficzna wersja Stry Huayan głosi, iż Chrystus spędził brakujące w życiorysie 18 lat właśnie w Indiach oraz że jest on pierwszą reinkarnacją Buddy. W buddyzmie Forshang istnieje kult Da Zizai Wangfo, stanowiącego przejaw Śakjamuniego. Obowiązują ćwiczenia fizyczne *qigongu* i medytacje, zaś po śmierci – posypanie poświęconym przez Li „niebiańskim” ryżem. Wielu wyznawców ma wyższe wykształcenie, zaś Fundacja

⁷ Ch. H. Prather, *God's Salvation Church: Past, Present and Future*, „Marburg Journal of Religion”, vol. 4, No. 1 (July 1999), University of North Carolina, Greensboro; <http://www.uni-marburg.de/religion/swissenschaft/journal/mjr/>; R.Perkins, F. Jackson, *The Transmigration of Dr Chen*, “Fortean Times Issue” 109, <http://www.rickross.com/reference/chen/chen8.html>.

sponsoruje kosztowne badania ludzkiego genomu, co przyczynia się do dalszego wzrostu popularności tej religii⁸.

Charakterystyka powyższych ośmiu najnowszych wierzeń związanych cywilizacją chińską nasuwa następujące refleksje:

1. Ich geneza najczęściej wiąże się ze zwiększonym zapotrzebowaniem społecznym na działalność charytatywną, opiekę nad dziećmi i ludźmi starszymi, której władze nie są w stanie zapewnić. Drugim nie mniej ważnym czynnikiem sprzyjającym powstawaniu nowych organizacji religijnych jest psychoza apokalipsy, jaką mógłby stać się atak wojsk komunistycznych na Tajwan (*Tian-dijiao, Haizi Dao*), czego – zdaniem wyznawców – można by uniknąć w przypadku powrotu Tajwanu do Chin. Pożywkę dla takich profetycznych wizji apokaliptycznych, uwzględniających np. destrukcję elektrowni jądrowych na Tajwanie czy eskalację konfliktu na inne kraje Azji Wschodniej (*Zhendao*) stanowi niewątpliwie niejasna sytuacja wokół statusu Tajwanu. ChRL nigdy bowiem nie odzębła się wyraźnie i definitywnie od ewentualności użycia siły dla przyłączenia Tajwanu do Chin kontynentalnych, zaś pokojowa oferta zjednoczenia według koncepcji „jeden kraj, dwa ustroje” nawet testowana obecnie w Specjalnych Strefach Administracyjnych Hongkongu i Makau – nadal nie budzi zaufania Tajwańczyków. Przeciwnie, psychoza „zagrożonej twierdzy” skłania ich raczej do korzystania z turystyki urodzeniowej do USA by zapewnić potomkom obywatelstwo amerykańskie, emigracji do Kanady czy też do szukania ratunku właśnie w nowych religiach.

2. Ze względu na silnie zaakcentowany synkretyczny charakter tych najnowszych wierzeń wydaje się, iż problem określenia, do których religii tradycyjnych można by ewentualnie je przypisać, w charakterze ich „sekt”, wydaje się nierozwiązywalny. Wprawdzie takie lapidarne określenie nowych wierzeń jako „sekt” religii tradycyjnych funkcjonuje od dawna w chińskiej literaturze przedmiotu, zwykle z dodatkiem „heretyckie”, ale to niczego nie zmienia.

Wydaje się jednak, iż można próbować odnaleźć ich związki z szeroko rozumianą tradycją, niezależnie od tego czy będą to znane, ortodoksyjne systemy religijne czy (najczęściej) tzw. tradycyjne wierzenia ludowe. W obydwu przypadkach zapewne można także odnaleźć jakieś ogniwa pośrednie, np. w postaci wcześniej występujących związków wyznaniowych czy tajnych stowarzyszeń. Związki z tradycyjnymi bardzo bogatymi wierzeniami ludowymi można odnaleźć np. w przypadku Xuanyuanjiao: to istniejący wcześniej kult Żółtego Cesarza. Obecnie jest on reaktywowany w ChRL i wykorzystywany w uroczystościach przyciągających emigrantów chińskich odwiedzają-

⁸ L. Li, *Lee Sun-don of Forshang Buddhism...*, s. 27–30.

cych kraj przodków. Dla Tiandijiao ogniwem łączącym jest jej poprzedniczka – Tiandejiao. Wydaje się, że na liście prekursorów najnowszych wierzeń znajdują się tzw. nowsze wierzenia, szczególnie te powstałe jeszcze przed XX wiekiem. Ponieważ część z nich, jak np. buddyjska sekta Bailianjiao (Białego Lotosu), stała się animatorem tajnego stowarzyszenia o tej samej nazwie, które z kolei odegrało czołową rolę w obaleniu panowania mongolskiego w Chinach. Nic dziwnego więc, że obecne władze ChRL tępią z premedytacją na pozór „Bogu ducha winną” organizację Falungong, wpisującą się w pełni w schemat najnowszych religii. Zapewne nie w każdym przypadku wyraźne określenie proveniencji będzie możliwe, podobnie jak niezwykle trudno ustalić ją w przypadku wielu tradycyjnych tajnych stowarzyszeń. Nie sposób bowiem precyzyjnie określić, które z ich malowniczych nazw oznaczają „odgałęzienia” istniejących wcześniej organizacji, a które są wyłącznie próbą zmylenia władz nową nazwą tego samego stowarzyszenia. W przypadku nowych organizacji religijnych może być podobnie, zwłaszcza w sytuacji prześladowania ich na kontynencie czy przy rygorze rejestracji oficjalnej na Tajwanie.

Mimo tych trudności metodologicznych najnowsze religie jako istotne zjawiska w życiu społecznym kręgu cywilizacji chińskiej, wprawdzie o złożonej, ale obiektywnie istniejącej genezie socjalnej, powinny stać się przedmiotem pogłębionych badań socjologicznych i religioznawczych. Zjawisko społeczne, jakim jest nowe wierzenie, znajdujące posłuch u milionów ludzi, nie daje się racjonalnie sprowadzić jedynie do emanacji przestępczości zorganizowanej, opisywanej ostatnio w publikacjach instruktażowych dla sił porządkowych Chin kontynentalnych⁹.

3. Pojawianie się coraz to nowych religii w obszarze cywilizacji chińskiej nie jest zjawiskiem wyłącznie lokalnym i izolowanym. Wiąże się ono bowiem z renesansem religii „klasycznych”, przede wszystkim buddyzmu i islamu na całym obszarze Azji i Pacyfiku, a szczególnie w krajach dotąd będących domeną ateizmu. Niestety fundamentalna praca chińska z 2003 roku na temat religii regionu Azji i Pacyfiku pomija całkowicie nowe zjawiska z terenu Chin czy Tajwanu¹⁰.

4. Jeśli tradycyjne sekty chińskie były związane ze środowiskiem chłopskim czy rzemieślniczym, to obecnie obserwujemy pojawienie się tzw. „nowych religii” w środowisku intelektualnym, w tym przypadku Tajwanu i diaspory chińskiej w USA, co może świadczyć o pewnym „głodzie” duchowości w środowiskach intelektualnych, pragnących pewnego oderwania od zmaterializowanego świata krajów rozwiniętych. Pomimo łatwo rozpoznawalnych zapożyczeń z różnych znanych religii, względna prostota zalecanych praktyk (medytacja, wegetarianizm), działanie bez hierarchii i bez konieczności rezygnacji przez wyznawców z do-

⁹ Zhang Renshan, *Dangdai Zhongguo heibang* (Współczesne mafie chińskie), seria *Zhongguo mimi shehui congshu* (Tajne Stowarzyszenia Chin), Jiangsu Renmin, Nankin 1998.

¹⁰ *Dangdai Ya Tai diqu zongjiao* (Contemporary Asia-Pacific Region's Religions), Huang Xinchuan (red.), Zongjiao Wenhua, Pekin 2003.

tychczasowego wyznania – wydają się być istotnymi czynnikami wzrostu popularności nowych wierzeń tajwańskich.

Bibliografia

- Aalderink K., „*Totally Expunge Evil, Pursue it to the End*”. *Explaining the Crack-down on the Falun Gong*, Graduation paper, Department of Chinese Studies Leiden University, The Netherlands, <http://www.let.leidenuniv.nl/bth/aalderink>.
- Barker E., *Nowe ruchy religijne*, tłum. T. Kunz, Nomos, Kraków 1997.
- Bellinger, G. J., *Leksykon Religii Świata*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1999.
- Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, *International Religious Freedom Report 2002*, <http://www.state.gov/>.
- Chang R. S., *Dangdai Zhongguo heibang* (Obecne mafie Chin), Jiangsu Renmin, Nankin 1998.
- Chen C. J. (publisher), *Religions in the Republic of China on Taiwan*, Government Information Office, Taipei 1998.
- Chen D. H., *Guancang zongjiao banhua* (Drzeworyt religijny w zbiorach Muzeum), Muzeum Prowincji Tajwan, 1996.
- Chesneaux J., *Les sociétés secrètes en Chine (19–20 siècles)*, Collection Archives, Julliard, Chin (red.), t. I–II, Zhongguo Renmin Daxue, Pekin 1980.
- China facts and figures 2001*, New Star Publishers, Beijing 2001.
- Chua-Eoan H., *The Buddhist Martha*, „Time”, 20 stycznia 1997, s. 47.
- Clairborne, W., *Self-styled Zen Master Has Attained Financial Nirvana*, „The Record”, 20 grudnia 1996, s. A40.
- Dangerous Meditation. China's Campaign Against Falungong*, „Human Rights Watch”, January 2002, <http://hrw.org/reports/2002/china/index.htm> <http://www.nationmaster.com/encyclopedia/>; <http://www.padmakumara.org/>; <http://www.ruf.rice.edu/~tnchina/commentary/ownby1000.html> (zawiera prezentację międzynarodowego projektu prof. Davida Ownby nt. Falungong); <http://www.tbsn.org/english2/gm1.php> (wykład prof. Ownby D. na Uniw. w Rice); <http://www.tienti.org/about/mrlee.php>.
- Hu Z. Q., *Tiandihui qi yuan yanjiu* (Badania genezy Związku Nieba i Ziemi), Shehui Kexue Wenxian, Pekin 1996.
- Les religions à Taïwan aujourd'hui*, „China News Analysis” [revue jésuite établie à Taiwan], No 1538–1539.
- Li, J. X. i in., *Jindai Zhongguo banghui neimu* (Sekrety chińskich tajnych stowarzyszeń), Li L., *Lin Chi-hsiung, Haizi Dao Supreme Lawgiver*, „Sinorama Magazine”, red. A. Y. Wang, vol. 25, No. 10, October 2000, s. 31–33.
- Li L., *Lee Sun-don of Forshang Buddhism*, „Sinorama Magazine”, red. A. Y. Wang, vol. 25, No. 10, October 2000, s. 27–30.
- Li L., *New Age cults*, „Sinorama Magazine”, red. A. Y. Wang, vol. 25, No. 10, October 2000, s. 11–17.

- Nissenbaum, D., *Sect Master a No-show, Rumors Had Ching Hai in Lake Elsinore*, „The Press-Enterprise”, 31 December 1996.
- Palczyński, T., *Sekty. W poszukiwaniu utraconego raju*, Universitas, Kraków 1998.
- Prather, Ch. H., *God's Salvation Church: Past, Present and Future*, University of North Carolina, Greensboro, houstonprather@hotmail.com.
- Sławiński R., *The Red Spears in the Late 1920's*, [w:] *Popular Movements and Secret Societies in China 1840-1950*, Stanford University Press, Stanford, California 1972, s. 201–211.
- Sławiński R., *Huitu bailianjiao yanyi' récit populaire sur le Lotus Blanc*, [w:] *Understanding Modern China, Problems and methods*, IsMeo, Róma 1979, s. 183–186.
- Sławiński R., *La Société des Piques Rouges et le mouvement paysan en Chine en 1926-1927*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1975.
- Tiandihui (Związek Nieba i Ziemi), Inst. Historii Dyn. Qing Uniw. Renmin i I Archiwum Chin (red.), t. I–II, wyd. Hebei Renmin, bm. 1993.
- Vernette J., *Sekty*, tłum. A. Delahayne i M. Hoffman, Volumen, Warszawa 1998.
- Yuan C. R., *Taiwan minjian xinyang* (Tajwańskie wierzenia ludowe), Jiaotongbu Guangguangju, Tajpej 1998.
- Yuan C. R., *Zhongguo minjian zongjiao zhi yanjiu* (Badania ludowych wierzeń chińskich), Muzeum Prowincji Tajwan, Tajpej 1990.